

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף יג

(בעמוד הקודם)

למדנו במשנה: מצא שטרי חוב אם יש בהם אחריות נכסים לא יחזיר למלוה ואם אין בהם אחריות יחזיר למלוה. הגמרא העמידה שמדובר באופן שהלווה מודה שהוא חייב, ולכן אם אין בהם אחריות נכסים יחזיר למלוה ויגבה את חובו, אבל אם יש בהם אחריות נכסים לא יחזיר כי אנו חוששים שמא נכתב השטר בניסן אבל ההלוואה בפועל היתה רק בתשרי, ויבוא המלוה לגבות את הכסף מהלקוחות שקנו קרקע מהלוה בין ניסן לתשרי שלא כדין. ודוקא כאן אנו חוששים לכך, בגלל שעצם העובדה שהשטר נאבד, זו ריעותא על השטר, שמכיון שהוא שטר פסול לא נזהר בו המלוה כל כך ולכן הוא נאבד לו.

קושיא: אלא הא דתנן כותבין שטר ללווה: איך מותר לכתוב שטר ללווה בלי שהמלוה נמצא איתו? עלינו לחשוש שמא הלווה כותב את השטר עכשיו אבל הוא יקח את ההלוואה בפועל בזמן מאוחר יותר, ונמצא שהמלווה יגבה מהלקוחות שקנו קרקעות של הלווה מהזמן שנכתב בשטר שלא כדין.

תירוץ: אמר רב אסי בשטרי הקנאה: מדובר שם שהלווה משעבד את נכסיו למלווה משעת כתיבת השטר בניסן (על ידי קנין סודר שעושה הלווה עם העדים). ולכן אין בעיה שהמלווה יגבה את החוב מהלקוחות שקנו את הקרקעות מניסן, כי כבר מאז הנכסים של הלווה משתעבדים לחוב. אבל שטר שאין בו הקנאה לא כותבים אותו ללווה בלי המלווה.

קושיא: אי הכי מתניתין דקתני וכו': מדוע משנתנו אומרת שאם יש בשטר אחריות נכסים לא יחזיר למלווה? הרי כפי שהעמידה הגמרא מדובר באופן שהלווה מודה להלוואה, וכל החשש הוא שמא כתב ללווה בניסן ולא לוה עד תשרי. אבל הרי ממה נפשך - אם מדובר 'בשטר הקנאה' אין שום בעיה לגבות בו מניסן ואם כן שהמוצא יחזיר אותו למלווה, ואם מדובר בשטר רגיל הרי אין חשש שהוא נכתב מוקדם כי לא כותבים שטר ללווה בלי שרואים שהמלווה נותן את הכסף בפועל ללווה.

תירוץ: "ל רב אסי": אמנם לא כותבים שטר שאין בו הקנאה בלי המלווה, אבל יתכן וקרה מקרה וכתבו שטר כזה. ומכיון שהשטר הזה שנמצא יש בו ריעותא בעצם העובדה שהוא נפל מהמלווה, דהיינו הסיבה שהוא נפל בגלל שהמלווה לא שמר עליו כראוי, והסיבה שהוא לא שמר עליו כראוי משום שכנראה הוא נכתב מוקדם והוא פסול, ולכן המוצא לא יחזירנו למלווה שלא יגבה בו שלא כדין.

תירוץ נוסף על הקושיא הנ"ל 'אלא הא דתנן כותבין שטר ללוה וכו' (איך מותר לכתוב שטר ללוה בלי שהמלווה נמצא איתו? עלינו לחשוש שמא הלווה כותב את השטר בניסן אבל הוא ילווה בפועל בתשרי, ונמצא שהמלווה יגבה מהלקוחות שלא כדין).

אביי אמר: אין שום בעיה לכתוב שטר ללווה בלי המלווה, בגלל שעצם חתימת העדים על השטר נותנת את השעבוד של הנכסים (אפילו בסתם שטרות) ולכן אין בעיה שהלווה יכתוב שטר בניסן וילווה בתשרי כי הנכסים כבר השתעבדו משעת חתימת העדים. (להלן הגמרא תקשה אם כן מדוע אומרת משנתנו שאם מצא שטר חוב שיש בו אחריות נכסים לא יחזיר, והרי לאביי זהו שטר מעולה).

[ואף שקיימא לן שטרי חוב המוקדמים פסולים? סובר אביי שמדובר באופן שהכתיבה מוקדמת לחתימה, או שהכתיבה והחתימה היו באותו יום אבל הזמן שנכתב בשטר הוא מוקדם ליום כתיבת השטר].

משום דקשיא ליה: והסיבה שאביי לא תירץ כרב אסי, כי היה קשה לו - אם אנו אומרים ששטר רגיל (שאינו שטר הקנאה) לא כותבים אותו ללווה בלי המלווה, אם כן אין לחשוש שקרה מקרה וכתבו אותו בלי המלווה. וממילא אין מציאות של שטר שנכתב בניסן וההלוואה לא היתה עד תשרי.

קושיא: אלא הא דתנן מצא גיטי נשים: דייתיקי - שטר של צוואת 'שכיב מרע', **מתנה** - שטר מתנה של אדם בריא, **שובר** - שטר שכתוב בו פרעון של שטר חוב. המוצא לא יחזיר אותם. לא למי שכתב את השטר (שמא הוא כבר מסר את השטר למי שכתוב בשטר והלה זכה בנכסים, מאירי). ולא למי שהשטר נכתב עבורו, כי אנו חוששים שמא הכותב התחרט לאחר שכתב את השטר והחליט לא למסור אותו, והוא נאבד ממנו.

לפי דברי אביי קשה. מה אכפת לנו שהוא התחרט, הרי ברגע שהשטר נכתב וחתמו עליו עדים, האיש שנכתב השטר עבורו זכה בנכסים.

תירוץ: הני מילי: רק כאשר השטר מגיע לידי המקבל, מתברר שהעדים שחתומים בו שיעבדו לו את הנכסים של הנותן. אבל כל עוד השטר לא הגיע לידי המקבל עדיין לא חל השעבוד בפועל, והנותן יכול להתחרט ולא למסור אותו למקבל.

קושיא: אלא מתניתין: אם כן מדוע אומרת המשנה שלנו שלא יחזיר שטר חוב שיש בו אחריות נכסים? והרי הגמרא העמידה שמדובר באופן שהלווה מודה שהוא חייב לשלם, והסיבה שלא יחזיר כי אנו חוששים שמא הלווה כתב את השטר בניסן ולא לוה עד תשרי. אלא שבשלמא לרב אסי שביאר את המשנה של 'כותבין שטר ללווה אף על פי שאין מלוה עימו' בשטר הקנאה (שאז קנה המלווה את השעבוד מזמן כתיבת השטר), אם כן הוא יעמיד את המשנה שלנו בשטר בלי הקנאה שאז לא קנה המלווה את השעבוד מזמן הכתיבה אלא רק משעת נתינת הכסף, ולכן יש לחשוש שמא כתב בניסן ולא לוה עד תשרי.

אבל לפי אב"י שביאר את המשנה של 'כותבין שטר ללווה אף על פי שאין מלווה עימו' בשטר רגיל, כי הנכסים משתעבדים מרגע חתימת העדים. קשה, מדוע במשנתנו לא יחזיר שטר שיש בו אחריות? והרי מרגע חתימת העדים השתעבדו הנכסים ואין בעיה לגבות אותם.

אב"י מתרץ: מתניתין היינו טעמא: הסיבה שבמשנתנו לא יחזיר, כי אנו חוששים שמא הלווה באמת כבר פרע את החוב, אבל הוא עושה קנוניה עם המלווה. הוא טוען שהחוב לא נפרע, כדי שהמלווה יחזור ויגבה אותו מהקרקע שקנו הלקוחות, ושניהם יתחלקו בקרקע. (ומדובר באופן שהלקוחות קנו את הקרקע בלי אחריות, דהיינו שאם יבוא בעל חוב ויגבה אותה מהם, הם לא יוכלו לחזור ולגבות את הכסף מהבעלים).

קושיא: ולשמואל דאמר: שמואל סובר שלא חוששים לקנוניא ולפרעון. מעתה, בשלמא אם הוא סובר כרב אסי בפירוש המשנה של 'כותבין שטר ללווה' - ממילא הוא יעמיד את משנתנו בשטר שאין בו הקנאה וחוששים שמא כתב בניסן ולא לוה עד תשרי וכו'. אבל אם הוא סובר כאב"י בפירוש המשנה 'כותבין שטר ללווה' שעדיין בחתומיו זכין לו - איך הוא יפרש את המשנה? והרי אין חוששים לקנוניא ולפרעון ומדוע שלא יחזיר, הרי לאב"י מדובר בשטר רגיל ולא חוששים שקרה מקרה והוא נכתב מוקדם עוד לפני ההלוואה, ושמואל גם סובר שאין חשש לקנוניא.

תירוצו: **שמואל מוקי למתניתין**: שמואל מעמיד את המשנה באופן שהלווה לא מודה שהוא חייב את הכסף, ולכן לא יחזיר את השטר למלווה.

קושיא: **אי הכי**: אם כן מדוע אם אין בשטר אחריות נכסים, המוצא מחזיר אותו למלווה? והרי הלווה לא מודה שהוא חייב, ואף על פי שאי אפשר לגבות מנכסים משועבדים של הלווה בשטר הזה, אבל עדיין ניתן לגבות ממטלטלין שלו. תירוצו: **שמואל לטעמיה**: שמואל באמת הולך לשיטתו ששטר שאין בו אחריות נכסים לא גובים בו כלל אפילו לא ממטלטלין.

קושיא: **וכי מאחר**: אם כן מדוע המוצא צריך להחזיר את השטר למלווה? רבי נתן בר אושעיא מתרץ: כדי להשתמש בו למכסה עבור צלוחית.

קושיא: **ונהדריה להו ללוה**: אם כן מדוע הוא מחזיר את השטר למלווה ולא ללווה? גם הלווה צריך מכסה לצלוחית שלו! תירוצו: **לוה הוא דאמר לא היו דברים מעולם**: הלווה הרי טוען שלא היתה כלל הלוואה ולכן מבחינתו אין שום שטר חוב שנאבד לו. אבל המלווה טוען שהיתה הלוואה והיה שטר חוב, ולכן הוא מקבל את השטר בשביל לצור על פי צלוחיתו.

*

אמר רבי אלעזר: מחלוקתם של רבי מאיר וחכמים במשנתנו היא במקרה שהלווה לא מודה למלווה אלא טוען שהשטר מזויף, שרבי מאיר סובר שטר חוב שאין בו אחריות נכסים (= שלא כתוב בו שהלווה משעבד את קרקעותיו למלווה עבור החוב) אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין (= אם הלווה לא מודה), כיון ששטר שלא כתוב בו שיעבוד נכסים אינו שטר כלל והרי זה כהלוואה בעל-פה שאין עליה עדים, ולכן אין בעיה להחזיר את השטר למלווה כיון שאי אפשר בכלל לגבות בו. ורבנן סוברים ששטר כזה נחשב כהלוואה בעל-פה עם עדים והמלווה יכול לגבות בו מנכסים בני חורין, ולכן לא יחזיר אותו למלווה שכיון שהוא נפל הורע כוחו של השטר ואנו אומרים שהוא מזויף כדברי הלווה.

אבל כשהחייב מודה: אבל במקרה שהלווה מודה למלווה כולם מודים שיחזיר אותו למלווה, ולא חוששים שמא הלווה כבר פרע את החוב והוא מודה לו משום שהוא עשה עימו קנוניא כדי להוציא את הנכסים מהלקוחות.

ורבי יוחנן אמר: מחלוקתם של רבי מאיר וחכמים היא במקרה שהלווה מודה למלווה, שרבי מאיר סובר שטר חוב שאין בו אחריות נכסים גובה רק מנכסים בני חורין ולא ממשועבדים, ולכן יחזיר את השטר למלווה כיון שהלקוחות לא יפסידו מכך, והמלווה יגבה את החוב מהלווה כיון שהלווה מודה שחייב לו. ורבנן סוברים ששטר כזה גובה אף מנכסים משועבדים, וחוששים שמא הלווה כבר פרע את החוב ומה שהוא מודה למלווה זה משום שעשה עמו קנוניא, ולכן לא יחזיר את השטר למלווה.

אבל כשאין חייב מודה: אבל במקרה שהלווה לא מודה למלווה כולם מודים שלא יחזיר אותו למלווה, לפי שאנו חוששים שמא הלווה כבר פרע את החוב (או שהשטר מזוייף).

תניא כוותיה דרבי יוחנן, ותיובתא דרבי אלעזר בחדא, ותיובתא דשמואל בתרתי: יש ברייתא כדברי רבי יוחנן הנ"ל, ומבריייתא זו יש קושיא אחת על דברי רבי אלעזר הנ"ל, ושתי קושיות על דברי שמואל.

הגמ' מביאה את הברייתא:

מצא שטרי חוב ויש בהם אחריות נכסים, אף על פי ששניהם מודים לא יחזיר לא לזה ולא לזה, לפי שחוששים לקנוניא. ואם אין בהן אחריות נכסים, בזמן שהלווה מודה שהוא חייב למלווה יחזיר למלווה. ואם אין הלווה מודה, לא יחזיר לא לזה ולא לזה **דברי רבי מאיר,** לפי שלדעת ר"מ שטרי חוב שיש בהם אחריות נכסים גובה בהם מנכסים משועבדים, ולכן אם יש בשטר אחריות נכסים לא יחזיר אפילו אם שניהם מודים משום שאנו חוששים לקנוניא. ואם אין בו אחריות נכסים גובה רק מנכסים בני חורין, ולכן אם הלווה מודה יחזיר למלווה כיון שהלקוחות לא יפסידו, והמלווה יגבה את החוב מהלווה כיון שהלווה מודה שחייב לו. ואם הלווה לא מודה לא יחזיר אותו למלווה, לפי שאנו חוששים שמא הלווה כבר פרע את החוב (או שהשטר מזוייף). **וחכמים אומרים** בין שטר שיש בו אחריות נכסים ובין שטר שאין בו, גובה מנכסים משועבדים, ולא יחזיר אפילו אם שניהם מודים כיון שאנו חוששים לקנוניא.

נמצא שהברייתא כדעת רבי יוחנן, וזו כוונת הגמ' 'תניא כוותיה דרבי יוחנן'. כעת הגמ' מבארת את הקושיא על רבי אלעזר:

תיובטא דרבי אלעזר בחדא וכו': שהרי רבי אלעזר אמר שלדעת ר"מ שטר שאין בו אחריות נכסים אינו גובה לא מנכסים משועבדים ולא מנכסים בני חורין, ואילו בכרייתא כתוב שלדעת ר"מ שטר שאין בו אחריות נכסים כן גובה מנכסים בני חורין. ועוד אמר רבי אלעזר שבין לרבי מאיר ובין לרבנן לא חוששים לקנוניא, ואילו בכרייתא כתוב שבין לרבי מאיר ובין לרבנן כן חוששים לקנוניא.

דקתני אע"פ ששניהם מודים לא יחזיר לא לזה ולא לזה: כלומר והראיה שהכרייתא סוברת שבין לרבי מאיר ובין לרבנן כן חוששים לקנוניא, שאמרה הכרייתא 'אע"פ ששניהם מודים לא יחזיר לא לזה ולא לזה', משמע ששניהם סוברים שחוששים לקנוניא ולכן לא יחזיר.

קושיא: והא הני תרתי הוא? כלומר נמצא שיש שתי קושיות על רבי אלעזר (= 1. שבכרייתא כתוב שלדעת ר"מ שטר שאין בו אחריות נכסים גובה מנכסים בני חורין, ואילו לר"א לא. 2. בכרייתא כתוב שבין לרבי מאיר ובין לרבנן חוששים לקנוניא, ולר"א לא), ומדוע אמרת שיש רק קושיא אחת על ר"א? (= 'ותיובטא דרבי אלעזר בחדא').

תירוץ: חדא הוא: באמת זו קושיא אחת, לפי שאת שתי הדינים הנ"ל הוא אמר מחמת טעם אחד, דהיינו שמשום שר"א אמר שמחלוקתם של ר"מ ורבנן היא במקרה שהלווה לא מודה למלווה אלא טוען שהשטר מזוייף, לכן הוא הוצרך לומר שהמלווה לא גובה אפילו מנכסים בני חורין שהרי יתכן שהלווה צודק. וכיון שהוצרך לסיים 'אבל כשחייב מודה דברי הכל יחזיר' (= אבל כשהלווה מודה למלווה כולם מודים שיחזיר למלווה את השטר), לכן הוא אמר שלא חוששים לקנוניא, שהרי אם חוששים לקנוניא אסור לו להחזיר את השטר. נמצא שהכל בא משורש אחד ולכן זו קושיא אחת.